

De Pieterskerk te Leiden

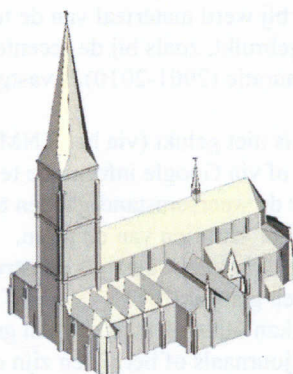
Inleiding

Aan het eind van deze zomer vroeg onze redacteur Frans Hemelop, mij voor de Sleutelpost anno december 2011, een bijdrage te leveren over de Pieterskerk te Leiden.

Het accent zou op de in 1512 ingestorte toren moeten liggen; een gebeurtenis van 500 jaar geleden. Zijn keuze was om voor onze postzegeltotaaldag in januari 2012 een postzegel (zijn 5e historische daad) te ontwerpen over deze kerk.

Hij was bijzonder gefascineerd door dit prachtige, laatgotische gebouw en door de toren van ca. 110 meter hoogte (inclusief de houten spits van ongeveer 35 meter) die in de nacht van 4 op 5 maart 1512 plotseling instortte zonder bekende oorzaak.

Er vielen geen slachtoffers en het orgel (uit 1398) bleef vrijwel gespaard.

De Pieterskerk omstreeks 1500
© Architectenbureau Veldman-Rietbroek-Smit

Het orgel

Het orgel werd ook al voor de ramp regelmatig aangepast, o.a. door Jacob van Bilsteyn (ca. 1445), en wat later door Jan van Covelens omstreeks 1530 en Hendrik Niehof om en nabij 1550.

Het kreeg tussen 1636 en 1643 zijn huidige omvang en signaturen van de gebroeders Van Hagerbeer en zo heet het nu: 'Hagerbeer-orgel'. Het juweel telt in het front 150 pijpen van allerlei leeftijd. Net zoveel als er psalmen in de Bijbel staan.

De toren

Het is mij niet gelukt om meer te vinden over de oorzaak van dit plotselinge instorten van de toren.

Binnenkort verschijnt een zeer uitvoerig bouw- en geschiedkundig werk bij uitgeverij Waanders over de aspecten van de Pieterskerk.

De verschijning van het, door de auteurs Elizabeth den Hartog en John Veerman, geschreven onderzoek is een paar maal uitgesteld en zal pas op 6 december plaatsvinden; te laat helaas om u daar nu over te kunnen berichten. Dat wordt dus mogelijk in 2012 duidelijker?

Deze kolos met een hele spitse, houten punt (zie postzegel ontwerp van Frans) is omstreeks 1350 gebouwd.

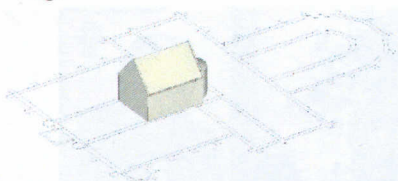

De Pieterskerk is zelfs zonder toren mooi en imposant.

Het was destijds een baken voor de schepen in de Noordzee en kreeg de bijnaam 'Coningh der Zee'. De toren behoorde bij de drie hoogste bouwwerken van Europa. Maar ineens was hij weg en werd nooit meer herbouwd door gebrek aan financiële middelen. Het is niet bekend of er daarna veel schepen in nood kwamen en kennelijk vond men dat de kerk ook zonder toren voldoende imposant was. Het kerkship werd aan de westzijde, waar de toren had gestaan, uitgebreid in 1565.

Hierbij werd materiaal van de toren hergebruikt, zoals bij de recente grote restauratie (2001-2010) is vastgesteld.

Het is niet gelukt (via het KNMI te de Bilt of via Google informatie te vinden over de weersomstandigheden ten tijde van het instorten van de toren. Mogelijk zijn er destijds constructie fouten gemaakt? Het kan bijna niet dat er geen geschriften, journaals of berichten zijn over zo'n geweldige instorting van een monument.

De Pieterskerk in 1121 op huidig grondvlak
© Architectenbureau Veldman-Rietbroek-Smit

Maar ik heb het niet kunnen vinden. Zo'n ontdekking is voor mij als amateur op dit gebied niet weggelegd. Ik ben natuurlijk niet zo'n archief deskundige. 'Mannen kunnen nooit wat vinden', zei mijn vrouw vroeger. Misschien vermelden de auteurs van Waanders iets meer?

De kerk

Volgens de overlevering stichtte het Hollandse Gravenhuis in 1121 een kapel in Leiden dicht bij de woning van de graven van Holland, Gravenstein. Deze kapel ontwikkelde zich tussen de vroege 12e en de late 14e eeuw tot de belangrijkste parochiekerk van Leiden. In 1121 werd de kapel gewijd aan de heiligen Petrus en Paulus door Godebald, de 24e bisschop van Utrecht. Graaf Floris V werd in zijn kapel gedoopt.

De patroonheilige Petrus (rots) wordt in de Bijbel (zie Mattheus 16 vers 19) beloofd '... Ik zal u de sleutels geven van het Koninkrijk der hemelen...'. Hieraan heeft Leiden haar stadswapen te danken: Leiden Sleutelstad, met twee gekruiste sleutels.

De hemel heeft kennelijk meerdere vertrekken? Of is de tweede sleutel een reserve sleutel, want de ene lijkt precies op de andere.

Rond 1390 werd een begin gemaakt met de bouw van een geheel nieuwe (St.) Pieter. In de eeuwen die hierop volgden is er voortdurend gebouwd en verbouwd tot het gebouw dat er nu staat.

Er zijn noodreparaties uitgevoerd na de ramp met het kruitschip in 1807. Eerst in 1880 werd een grondige restauratie begonnen die tot 1931 zou duren, tot het begin van de grote crisis die de wereld in 1929 trof. In 1938 werd de kerk van haar - vermoedelijk Calvinistische - pleisterlaag ontdaan.

Jezus zegt: 'Jij bent Petrus, de rots waarop ik mijn kerk zal bouwen. Ik zal je de sleutels van het koninkrijk van de hemel geven.'

Peter Paul Rubens
(1577-1640)

In de Pieterskerk komt geschiedenis samen: Pilgrim Fathers, Wilhelmina, Cleveringa en Churchill.

In 1971 werd de kerk onttrokken aan de eredienst en er kwam in 1975 een stichting voor het beheer.

Deze aparte stichting voerde een ingrijpende verbouwing (1978-1982) uit en verhuurt de kerk voor allerlei evenementen. De universiteit is een van de belangrijkste huurders, maar ook in 1925 kreeg koningin Wilhelmina reeds aldaar haar eredoctoraat, gevolgd door Sir Winston Churchill in 1946.

De meest recente restauratie vond plaats van 2001-2010 en is wellicht de

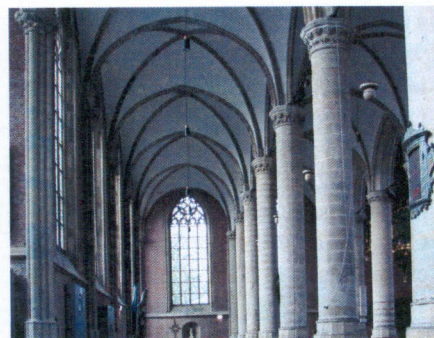
kostbaarste (25.000.000 euro) en ingrijpendste sinds de ramp met het kruitschip. Het rijk nam hiervan 50% voor zijn rekening. De gemeente en tal van private instellingen en personen brachten de andere 50% bijeen.

Het werd een geweldige uitdaging voor architectenbureau Veldman/Rietbroek/Smit en bouwbedrijf Burgy. Een werkelijk 'verheven' klus met een scherp oog voor de vele historische kenmerken die deze gigant in zich bergt.

Men vond schilderijen op balken, inscripties op orgelpijpen en ontdekte fijnbewerkte kraagstenen uit de middeleeuwen. Balken en kappen moesten verwijderd worden om van de bonte kraagkever af te komen, veel natuursteen en glas in lood moest worden vervangen en vloerverwarming werd aangebracht. Kortom een prachtig project waarbij veel onderbrekingen vermoedelijk noodzakelijk zijn geweest vanwege nader specialistisch onderzoek van de talrijke kunsthistorische elementen die soms zeer verrassend en onvermoed werden ontdekt.

En iedere vondst vormt natuurlijk het begin van nader onderzoek. Immers bij zo'n project is een team van deskundigen betrokken, zoals architecten, bouwhistorici, monumentenzorgers, de Stichting Pieterskerk, aannemer, timmerlieden, metselaars etc. etc. Een gevoel van diep respect is hier op zijn plaats en de door onze vereniging

De Pieterskerk vandaag de dag.

gegeven aandacht voor deze uitputtende restauratie mag worden opgevat als een dankbetuiging aan alle gemotiveerde medewerkers die de klus hebben geklaard.

De Pieterskerk staat het hele jaar 2012 centraal in onze Leidsche vereniging van postzegelverzamelaars. Wij hebben inmiddels ervaring om met de geschiedenis van Leiden gepast en stimulerend om te gaan.

De restauratie 2001 - 2010 een 'verheven' klus.

In 2008 koos Frans Hemelop met steun van het gehele bestuur voor de grondlegger F. Kaiser (1808-1872) van de Leidse Sterrenwacht, in 2009 koos hij voor het verblijf van de Pilgrim Fathers (1609-1621). Hij maakte eveneens een mooie postzegel over de moedige Cleveringa (november 1940) in 2010 en vervolgde in 2011 met een zegel ter ere van het 125 jarig bestaan van de 3 October Vereeniging en nu zal inmiddels traditiegetrouw in 2012 de Pieterskerk met een postzegel worden vereeuwigd.

Dank je Frans, voor nu en nog eens.

Hilbert A.C. Kamphuisen
2e secretaris en PR functionaris

Literatuur.

1. Hemelop, Frans - penningmeester, redacteur en... postzegelontwerper vanaf 2005.
2. Kennisneming aantekeningen bij bezoeken in de Pieterskerk.
3. Mattheus 16, vers 19. NBG.
4. Bulletin Uitgever Waanders 'Over de Pieterskerk in Leiden' (2011).
5. Veerman, John namens de Stichting Bouwhistorie (zie www. etc.)
6. Vriendenbericht 09-11, Pieterskerk, Leiden.
7. Wikimedia Foundation (5 oktober 2011).

Het bestuur en
de redactie
wensen u allen
prettige
feestdagen en
een gezond
en voorspoedig

2011